

ผลของโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนต่อพฤติกรรมการเลี้ยง ทารกด้วยนมมารดาของมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก

สุมาลี ทองสวนส้ม* ณัฐพัชร บัวบุญ**

บทคัดย่อ

บทนำ : การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา เนื่องจากขาดความรู้ ประสิทธิภาพ และไม่มั่นใจความสามารถของตนเองในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา

วัตถุประสงค์การวิจัย : เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนต่อพฤติกรรมการ เลี้ยงทารกด้วยนมมารดาของมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก

วิธีการวิจัย : เป็นการวิจัยกึ่งทดลองแบบวัดสองกลุ่ม ผู้เข้าร่วมการวิจัยเป็นมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มา ฝากครรภ์และคลอด ณ โรงพยาบาลแห่งหนึ่งในภาคกลาง จำนวน 50 ราย คัดเลือกผู้เข้าร่วมการวิจัย ด้วยการสุ่มตามเกณฑ์ที่กำหนด แบ่งเป็นกลุ่มเปรียบเทียบที่ได้รับการพยาบาลตามปกติจำนวน 25 ราย และกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา 25 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาที่ผู้วิจัยได้ พัฒนาขึ้น โดยมีค่าความเที่ยงเท่ากับ .91 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และการทดสอบค่าที่

ผลการวิจัย : มารดาวัยรุ่นในกลุ่มทดลอง มีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา ภายหลังเข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตน สูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรม อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ ($P < .05$) และผลต่างค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาก่อนและหลัง ได้รับโปรแกรม พบว่ากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของผลต่างของคะแนนพฤติกรรมสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติ ($P < .05$)

สรุปผล : การส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาจะช่วยให้วัยรุ่นมี พฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาได้เหมาะสม

คำสำคัญ : พฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา มารดาวัยรุ่นมีบุตรคนแรก การรับรู้สมรรถนะแห่งตน

*หน่วยตรวจโรคสูติ-นรีเวชกรรม โรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ

**กลุ่มวิชาการพยาบาลครอบครัวและผดุงครรภ์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

E-mail: dbuaboon@gmail.com

Received: December 16, 2020

Revised: September 2, 2021

Accepted: September 30, 2021

The Effect of a Perceived Self-efficacy Promoting Program on Breastfeeding Behaviors Among First-time Adolescent Mothers

Sumalee Thongsaunsom* Natthapat Buaboon**

ABSTRACT

Background: Most pregnant teenagers will increase risk for breastfeeding problems because of a lack of knowledge, experience, and self-confidence in breastfeeding ability.

Objectives: This research aims to study the effect of a perceived self - efficacy promoting program on breastfeeding behavior among adolescent mothers with first child.

Methods: This quasi-experimental research included 50 first-time adolescent mothers who received antenatal care and delivery at one hospital in the central region. Samples were randomly selected in accordance with the inclusion criteria. The participants were divided either into the comparison group (n = 25) receiving routine nursing care or the experimental group (n = 25) receiving the perceived self - efficacy promoting program. Data were collected by using a perceived self-efficacy questionnaire for breastfeeding with Content Validity Index = 1.0 and Cronbach's alpha coefficient = .91. Data were analyzed by using descriptive statistics and T-test.

Results: The study found that the mean score of the breastfeeding behavior of the experimental group after participating in the perceived self - efficacy promoting program was higher than before receiving the program statistically significant ($P < .05$). When comparing the difference of the mean scores in breastfeeding behavior before and after receiving the program, it was found that the experimental group had higher mean difference in behavior score than the control group with statistically significant ($P < .05$).

Conclusions: The perceived self - efficacy promoting program can help adolescent mothers to develop appropriate breastfeeding behavior.

Keywords: breast feeding behaviors, first-time adolescent mothers, perceived self-efficacy

*Obstetrical and gynecological unit, Thammasat university hospital

**Family nursing and midwifery department, Faculty of nursing, Thammasat hospital,

E-mail: dbuaboon@gmail.com

บทนำ

น้ำนมมารดาเป็นแหล่งอาหารสำคัญที่ช่วยให้ทารกมีพัฒนาการด้านร่างกายและระดับสติปัญญาเหมาะสม มีภูมิคุ้มกันโรค ป้องกันการเจ็บป่วย นอกจากนี้มารดาที่เลี้ยงทารกด้วยนมตนเองจะมีรูปร่างดี ไม่อ้วน ลดอัตราเสี่ยงการเป็นมะเร็งเต้านมและมะเร็งรังไข่ ช่วยให้มีดลูกกลับเข้าสู่สภาพปกติ เกิดความภาคภูมิใจ สามารถพัฒนาและปรับตัวต่อบทบาทมารดาได้อย่างรวดเร็ว และยังเป็นการประหยัดรายจ่ายในครอบครัว สะดวก ไม่เสียเวลาในการเตรียม¹⁻²

องค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (United Nations International Children's Emergency Fund; UNICEF) แนะนำให้มารดาทุกคนเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาเพียงอย่างเดียว 6 เดือน² กระทรวงสาธารณสุขประเทศไทยได้ดำเนินนโยบายส่งเสริมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับ UNICEF โดยกำหนดเป้าหมายการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาอย่างเดียวยาวน้อย 6 เดือน ให้ได้ร้อยละ 30.0³ แต่จากรายงานการสำรวจสถานะสุขภาพเด็กไทย (Thailand Multiple Indicator Cluster Surveys: MICS) พบว่าอัตราการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาอย่างเดียวยาวน้อย 6 เดือน มีเพียงร้อยละ 12.3²⁻³ ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะมารดาวัยรุ่นมีการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาค่อนข้างต่ำกว่าวัยอื่นๆ³⁻⁴ จากการศึกษาพบว่ามารดาอายุน้อยกว่า 19 ปี เลี้ยงทารกด้วยนมมารดาภายใน 48 ชั่วโมงหลังคลอดร้อยละ 43.0 แต่ระยะเวลาในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาอย่างเดียวนั้นเฉลี่ยเพียง 24.36 วันเท่านั้น⁵ และอัตราการเลิกเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาในวัยรุ่นสูงเป็น 2 เท่าของมารดาผู้ใหญ่⁴⁻⁵

ปัจจัยที่มีผลต่อการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาของมารดาวัยรุ่น พบว่า มี 2 ปัจจัยหลักคือ ปัจจัยด้านตัวมารดา และปัจจัยภายนอก โดยปัจจัยด้านมารดา พบว่า มารดาวัยรุ่นส่วนใหญ่ไม่มั่นใจในการปฏิบัติบทบาทมารดา การรับรู้สมรรถนะตนเองในด้านการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาเป็นไปในด้านลบ ไม่มั่นใจความสามารถของตนเองว่าจะสามารถเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาได้ ขาดประสบการณ์ในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา⁶⁻⁹ ส่วนปัจจัยภายนอกจะเกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือและรูปแบบการให้ความรู้จากบุคลากรที่เกี่ยวข้องที่ยังเน้นการให้ความรู้ร่วมกันกับมารดาทุกช่วงวัย และขาดแรงสนับสนุนเมื่อพบอุปสรรค จึงทำให้มารดาวัยรุ่นหยุดเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาในที่สุด⁶⁻⁸

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่าการนำแนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้สมรรถนะแห่งตนมาส่งเสริมความมั่นใจในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาในกลุ่มมารดาวัยรุ่นมีหลากหลายแต่การศึกษาส่วนใหญ่ยังไม่ครอบคลุมในระยะตั้งครรภ์และขาดการติดตามต่อเนื่องจนถึงหลังคลอด ดังเช่น การศึกษารูปแบบโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนแก่มารดาวัยรุ่นในชุมชน พบว่าหลังได้รับโปรแกรmmารดาวัยรุ่นกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ⁶ แต่อย่างไรก็ตามรูปแบบโปรแกรมเน้นการติดตามในช่วงหลังคลอด โดยไม่ได้มีการเตรียมมารดาวัยรุ่นตั้งแต่ในระยะตั้งครรภ์ ช่วงหลังคลอดมารดาวัยรุ่นต้องมีการปรับบทบาทหลายด้านรวมถึงปัญหาการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา หากขาดการเตรียมพร้อมเรื่องการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาแต่เนิ่นๆ ทำให้ไม่สามารถจัดการกับ

ปัญหาได้ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาเกี่ยวกับ ผลของโปรแกรมการส่งเสริมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาต่อการรับรู้สมรรถนะแห่งตน และพฤติกรรมการส่งเสริมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยของคะแนนการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการส่งเสริมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาหลังการทดลอง 2 สัปดาห์ และ 18 สัปดาห์ สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ¹⁰ แต่อย่างไรก็ตามรูปแบบของโปรแกรมนี้นี้เป็นการทดลองแบบกลุ่มเดียวขาดกลุ่มเปรียบเทียบ และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความตั้งใจที่จะเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา ทำให้ไม่สามารถอธิบายได้ว่าความสำเร็จของการทดลองเกิดจากการเพิ่มตามธรรมชาติหรือเพิ่มขึ้นจากโปรแกรม

ผู้วิจัยเป็นพยาบาลในแผนกฝากครรภ์ และหน่วยตรวจสุขภาพมารดาหลังคลอด จึงมีความสนใจในการนำแนวคิดทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตน¹¹ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์ เพื่อส่งเสริมให้มารดาวัยรุ่นมีการปฏิบัติพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา โดยเน้นการใช้ตัวแบบเหมาะสมกับพัฒนาการของวัยรุ่น เช่น การให้ความรู้ผ่านสื่อวีดิทัศน์ คู่มือ การฝึกทักษะ การสาธิตและสาธิตย้อนกลับ และมีการติดตามต่อเนื่องเพื่อเป็นการกระตุ้นเตือน และการสนับสนุนช่วยเหลือมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก ผลการศึกษาที่ได้สามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับพยาบาลในการเตรียมความพร้อม และส่งเสริมมารดาวัยรุ่นให้มีความมั่นใจในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาอย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์การวิจัย

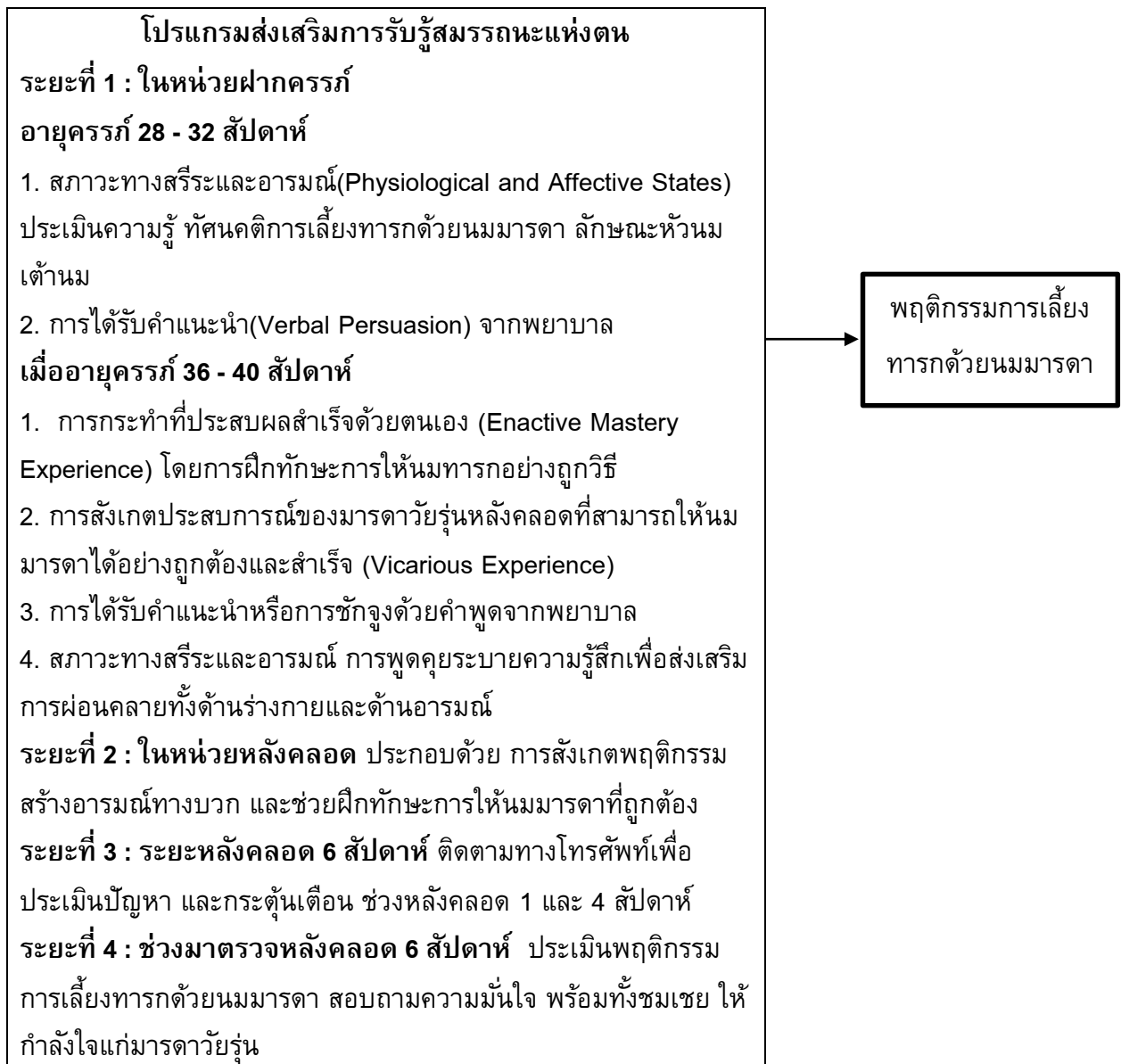
เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนต่อพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาของมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก

สมมติฐานการวิจัย

1. มารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนมีคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาสูงกว่าก่อนการได้รับโปรแกรม
2. มารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนมีคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาสูงกว่ากลุ่มมารดาวัยรุ่นที่ได้รับการพยาบาลตามปกติ

กรอบแนวความคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนของแบนดูรา¹¹ มาประยุกต์ใช้ในการจัดโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนให้กับมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา ได้เสนอแนวคิดที่ว่า การรับรู้สมรรถนะแห่งตนต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้นเกิดจากการเรียนรู้ข้อมูลจาก 4 แหล่ง คือ 1) การกระทำที่ประสบผลสำเร็จด้วยตนเอง 2) การสังเกตตัวแบบหรือประสบการณ์ของผู้อื่น 3) การได้รับคำแนะนำหรือการชักจูงด้วยคำพูด และ 4) สภาวะทางสรีระและทางอารมณ์ สรุปเป็นกรอบแนวความคิดการวิจัย ได้ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi- experimental research) ชนิดสองกลุ่ม วัดก่อนและหลังการทดลอง (two groups, pretest-posttest design) เพื่อศึกษาผลของ โปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตน ต่อ พฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาของ มารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก

ประชากรและตัวอย่าง

ประชากร คือ มารดาวัยรุ่น อายุไม่เกิน 20 ปี ตั้งครรภ์ครั้งแรก มาฝากครรภ์ที่หน่วย การพยาบาลตรวจโรคสูติกรรม โรงพยาบาล แห่งหนึ่งในภาคกลาง

ตัวอย่าง คือ มารดาวัยรุ่น อายุไม่เกิน 20 ปี ตั้งครรภ์ครั้งแรก ได้รับการประเมินจาก แพทย์ด้วยการตรวจครรภ์หรืออัลตราซาวด์ว่ามี

อายุครรภ์ 28-32 สัปดาห์ มาฝากครรภ์ คลอด และพักหลังคลอด ณ โรงพยาบาลแห่งหนึ่งในภาคกลางตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2562 ถึงวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2563

เกณฑ์การคัดเลือกตัวอย่าง คือ

1. มารดาวัยรุ่นที่ไม่มีข้อห้ามในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา 2. สามารถมารับบริการที่หน่วยฝากครรภ์ และคลอดที่โรงพยาบาลในพื้นที่ศึกษาและสามารถติดตามทางโทรศัพท์ได้ในช่วงที่เข้าร่วมโครงการ 3. สามารถอ่านออกและเขียนภาษาไทยได้ 4. มีความสมัครใจและยินยอมให้ความร่วมมือในการทำการวิจัย

เกณฑ์การคัดออก คือ 1. มารดาที่คลอดทารกก่อนกำหนด ทารกมีภาวะแทรกซ้อน หรือข้อห้ามที่ทำให้ไม่สามารถดูนมมารดาได้ เช่น มีปากแหว่ง เพดานโหว่ เป็นต้น 2. มารดาที่มีภาวะแทรกซ้อนหลังคลอดหรือมีข้อห้ามที่ไม่สามารถเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาได้ เช่น ได้รับยาที่มีผลต่อทารกโดยผ่านทางน้ำนมมารดา เป็นต้น

การกำหนดขนาดตัวอย่าง โดยการวิเคราะห์อำนาจการทดสอบ (power of test) โดยกำหนดค่าพารามิเตอร์สำหรับการวิเคราะห์สถิติ T-test เพื่อทดสอบค่าเฉลี่ยสองกลุ่มที่เป็นอิสระจากกัน (Independent t-test) ชนิดสองหาง (Two tailed) กำหนดค่า Effect size $d = .80$ ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Level of significance, α) = 0.05 อำนาจการทดสอบ (Power of the test, $1-\beta$) จากค่ามาตรฐานที่ยอมรับได้อย่างน้อยที่ระดับ = .80 และ allocation ratio = 1¹² ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 52 ราย และจากการศึกษาของศิริขวัญ พรหมจำปา⁹ พบว่าไม่มีการสูญหายของข้อมูล ผู้วิจัยจึงเพิ่มขนาดของตัวอย่าง (attrition rate) เพื่อป้องกันการสูญหาย

ของกลุ่มตัวอย่างที่อาจจะเกิดขึ้น อีกกลุ่มละ 5%¹² ได้ตัวอย่าง จำนวน 54 ราย แต่ในช่วงของการตรวจสอบข้อมูล พบว่าข้อมูลไม่สมบูรณ์ และข้อมูลบางส่วนมีค่าแยกออกจากกลุ่มข้อมูลอื่นๆ (Outlier) ทำให้จำเป็นต้องตัดออกโดยมีการสูญเสียของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 7 จึงเหลือตัวอย่างทั้งสิ้น 50 คน แบ่งเป็น กลุ่มทดลอง 25 ราย และกลุ่มควบคุม 25 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ

1. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ โปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตน ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยอาศัยกรอบแนวคิดทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนของแบนดูรา¹¹ ประกอบด้วย

- คู่มือและสื่อวิดีโอ “เตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา” ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา ปัญหาที่อาจพบและแนวทางการแก้ไข ผ่านการตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) ความเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ประกอบไปด้วย สูติแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการดูแลมารดาวัยรุ่น 2 ท่าน อาจารย์พยาบาลด้านการพยาบาลมารดาและทารก 1 ท่าน พยาบาลผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา ประจำหน่วยนมแม่ 1 ท่าน และพยาบาลหน่วยฝากครรภ์ 1 ท่าน โดยผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านได้ให้ความเห็นที่ตรงกันว่าให้ปรับเนื้อหาให้กระชับมากขึ้น ภายหลังการปรับแก้ไขตามข้อเสนอแนะผู้วิจัยได้นำไปทดลองใช้กับมารดา

วัยรุ่นที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับตัวอย่าง จำนวน 5 ราย เพื่อประเมินความเข้าใจในเนื้อหา

ส่วนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มี 2 ชุด ดังนี้

1. แบบบันทึกข้อมูลส่วนบุคคล ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 8 ข้อ ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยของครอบครัว ลักษณะครอบครัว ระยะเวลาที่ตั้งใจจะเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา น้ำหนักทารกแรกคลอดและเมื่ออายุ 6 สัปดาห์

2. แบบประเมินพฤติกรรม การเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากแบบประเมินพฤติกรรม การเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาของศิริขวัญ พรหมจำปา⁹ ประกอบด้วย ข้อความ 2 ด้าน จำนวน 30 ข้อ ได้แก่ ด้านพฤติกรรม การให้นมมารดา จำนวน 19 ข้อ และพฤติกรรม การบีบเก็บน้ำนมมารดา และการป้อนนมมารดา จำนวน 11 ข้อ มีลักษณะคำตอบเป็นแบบมาตราประมาณค่า 3 ระดับ คือ ปฏิบัติได้ถูกต้อง มีคะแนนเท่ากับ 2 คะแนน ปฏิบัติไม่ถูกต้อง เท่ากับ 1 คะแนน และไม่ปฏิบัติ เท่ากับ 0 คะแนน คะแนนทั้งหมดอยู่ระหว่าง 0 - 60 คะแนน โดยคะแนน 0 - 47 หมายถึง มารดามีพฤติกรรม การเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาไม่ถูกต้องเหมาะสม คะแนน 48-60 หมายถึง มารดามีพฤติกรรม การเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาได้ถูกต้องเหมาะสม เครื่องมือผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ได้ค่า CVI เท่ากับ 1.0 นำไปทดลองใช้กับกลุ่มมารดาวัยรุ่นที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับตัวอย่าง จำนวน 10 ราย ได้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของครอนบาคเท่ากับ .91

ข้อพิจารณาทางจริยธรรม

การวิจัยครั้งนี้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ชุดที่ 3 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารรับรองเลขที่ COA No. 064/2562 ลงวันที่ 2 พฤษภาคม 2562

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเริ่มการทดลองภายหลังได้รับการรับรองจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูล ระยะเวลาการวิจัย แจ้งให้ทราบถึงสิทธิของตัวอย่างในการตอบรับหรือปฏิเสธการเข้าร่วมในการวิจัยโดยไม่มีผลต่อการพยาบาลแต่อย่างใด ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยถือเป็นความลับ การนำเสนอข้อมูลจะนำเสนอในภาพรวม หลังจากนั้นให้ตัวอย่างอ่านเอกสารข้อมูลสำหรับกลุ่มตัวอย่าง (Participant Information Sheet) ขอความร่วมมือในการวิจัย ภายหลังได้รับความยินยอมจากตัวอย่างและผู้ปกครองจึงให้เซ็นชื่อในใบยินยอมในการเข้าร่วมวิจัย (Information Consent Form) และเริ่มดำเนินการทดลองดังนี้

1. ผู้วิจัยเริ่มดำเนินการกับกลุ่มทดลองก่อน โดยเข้าพบกลุ่มตัวอย่างครั้งแรกเมื่ออายุครรภ์ 28 - 32 สัปดาห์ จัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดการกระตุ้นอารมณ์และสรีระ โดยการประเมินความรู้และทัศนคติการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา การประเมินลักษณะหัวนมและเต้านม เพื่อเตรียมพร้อมในการให้นมบุตร และให้ทำแบบสอบถาม 2 ส่วน คือ แบบบันทึกข้อมูลส่วนบุคคล แบบสอบถามการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา

พบตัวอย่างครั้งที่ 2 เมื่ออายุครรภ์ 36-40 สัปดาห์ จัดกิจกรรมเพิ่มการปฏิบัติในสิ่งที่แสดงออกถึงความสำเร็จด้วยตนเอง โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเพื่อเตรียมพร้อมให้นมบุตร การฝึกทักษะการให้นมบุตรอย่างถูกวิธี โดยการสอน สาธิต และการสังเกตตัวแบบจากมารดาวัยรุ่นที่สามารถให้นมมารดาได้อย่างถูกต้องและสำเร็จ

พบตัวอย่างครั้งที่ 3 ในช่วงหลังคลอด 48 ชั่วโมง ให้คำแนะนำหรือชักจูงด้วยคำพูดเพื่อให้มารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกเกิดความมั่นใจ และเชื่อมั่นในการปฏิบัติพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาให้สำเร็จ นัดแนะเพื่อติดตามทางโทรศัพท์ ติดตามและกระตุ้นเตือนทางโทรศัพท์เกี่ยวกับการปฏิบัติพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาที่เหมาะสม ในช่วงหลังคลอด 1 สัปดาห์ และ 4 สัปดาห์

พบตัวอย่างครั้งที่ 4 ที่คลินิกวางแผนครอบครัว ประเมินปัญหาในการให้นมบุตรและการแก้ไข พร้อมทั้งให้มารดาตอบแบบสัมภาษณ์พฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา ชมเชยและกล่าวขอบคุณตัวอย่างที่ให้ความร่วมมือในการทำการวิจัย

2. สำหรับกลุ่มควบคุม พบสตรีตั้งครรภ์ครั้งแรกเมื่ออายุครรภ์ 28-32 สัปดาห์ ซึ่งแจ้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและให้ทำแบบสอบถาม คือ แบบบันทึกข้อมูลส่วนบุคคล แบบสอบถามการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา กลุ่มควบคุมได้รับการดูแลตามปกติจนครบระยะเวลา ให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสัมภาษณ์พฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา ชมเชยมารดาและกล่าวขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการทำการวิจัย พร้อมมอบคู่มือให้แก่กลุ่มควบคุม

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ตามลำดับดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไป วิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติ Chi-square test

2. เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาของมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกของกลุ่มทดลองก่อนและหลังได้รับโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนโดยใช้สถิติ Dependent t-test

3. เปรียบเทียบผลต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาของมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกระหว่างกลุ่มที่ได้รับการพยาบาลตามปกติและกลุ่มที่ได้รับการส่งเสริมสมรรถนะแห่งตน โดยใช้สถิติ Independent test

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลส่วนบุคคล มารดาวัยรุ่นในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีอายุเฉลี่ยใกล้เคียงกัน คือ 17.60 และ 17.72 ปี (SD= 1.190, 1.339) กลุ่มทดลองส่วนใหญ่ (ร้อยละ 60.0) มีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มควบคุม (ร้อยละ 60.0) มีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมส่วนใหญ่ (ร้อยละ 64.0) ไม่ได้ประกอบอาชีพและอยู่ในระหว่างศึกษา ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวขยาย (ร้อยละ 64.0, 56.0) ทั้งสองกลุ่มตั้งใจเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาเป็นระยะเวลา 3-6 เดือน (ร้อยละ 64.0) เมื่อทำการเปรียบเทียบข้อมูลทั่วไประหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมด้วยการวิเคราะห์ Chi-square test พบว่า ไม่แตกต่างกัน ซึ่งแสดงให้

เห็นว่ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีคุณลักษณะทั่วไปใกล้เคียงกัน จึงไม่มีผลต่อการรับรู้สมรรถนะแห่งตนและพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาเมื่อเริ่มต้นโปรแกรม

2. เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาของมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกของกลุ่ม

ทดลองก่อนและหลังได้รับโปรแกรมผลการวิจัย พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาของกลุ่มทดลอง ภายหลังเข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนสูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .05$) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา ของกลุ่มทดลองก่อนทดลองและหลังการทดลอง ($n = 25$)

ระยะของการศึกษา	กลุ่มทดลอง M(SD)	df	t	P
ก่อนการทดลอง	51.92 (9.18)	24	-2.669	.013*
หลังการทดลอง	57.28 (4.21)			

* $P < .05$

3. เปรียบเทียบความแตกต่างผลต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาในช่วงก่อนและหลังการทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่าค่าเฉลี่ยคะแนน พฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาในช่วงก่อนการทดลองของกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงต้องใช้คะแนนความต่าง (□) มาเปรียบเทียบ โดยค่าเฉลี่ยของผลต่างของคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยง

ทารกด้วยนมมารดาของกลุ่มทดลองเท่ากับ 7.12 คะแนน (SD= 9.07) และ กลุ่มควบคุมเท่ากับ .320 คะแนน (SD=12.58) และเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยผลต่างคะแนนพฤติกรรม พบว่ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีค่าเฉลี่ยของผลต่างของคะแนนพฤติกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) โดยกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของผลต่างของคะแนนพฤติกรรมสูงกว่ากลุ่มควบคุม 6.80 คะแนน (Mean diff = 6.80)

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบผลต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาในช่วงก่อนและหลังการทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

พฤติกรรมการ เลี้ยงทารกด้วย นมมารดา	กลุ่มทดลอง (n=25)		กลุ่มควบคุม (n=25)		t	p
	M(SD)	□ 1(SD)	M(SD)	□ 2(SD)		
ก่อนทดลอง	51.92(9.18)	7.12(9.07)	38.08(8.82)	.320(12.58)	-2.191	.033*
หลังทดลอง	59.04(6.36)		38.40(8.82)			

* $P < .05$

การอภิปรายผล

มารดาวัยรุ่นที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา มีคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาสูงกว่ามารดาวัยรุ่นที่ได้รับการพยาบาลตามปกติ ซึ่งสามารถอธิบายเหตุผล 2 ประการหลัก คือ

1. การที่กลุ่มทดลองมีคะแนนการรับรู้สมรรถนะแห่งตนและมีคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาเพิ่มสูงขึ้นนั้น เกิดจากการเข้าร่วมโปรแกรม ซึ่งประกอบด้วยการให้ข้อมูลจากแหล่งสนับสนุนตามแนวคิดทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนของแบนดูรา¹⁰ อย่างมีแบบแผนจาก 4 แหล่ง คือ การประสบความสำเร็จในการลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง การสังเกตความสำเร็จของผู้อื่นผ่านตัวแบบ การได้รับคำแนะนำหรือการชักจูงด้วยคำพูด และการพัฒนาความพร้อมทางร่างกายและอารมณ์ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมความมั่นใจในสมรรถนะแห่งตนในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาให้กับมารดาวัยรุ่น อันจะนำไปสู่การปฏิบัติพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาที่ถูกต้อง ดังการศึกษาของศุทธิณี รุจิระพงศ์¹³ ที่เปรียบเทียบมารดาทำงานนอกบ้านที่มีบุตรคนแรกที่ได้รับการพยาบาลตามปกติ กับกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะของตนเองในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดานั้น ผลการศึกษาพบว่า มารดากลุ่มที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะของตนเองในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา มีคะแนนการรับรู้สมรรถนะของตนเองในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาหลังคลอด 12 สัปดาห์ สูงกว่ามารดากลุ่มที่ได้รับการพยาบาลตามปกติ

2. การที่มารดาวัยรุ่นในกลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาเพิ่มสูงขึ้น ภายหลังได้รับโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนที่สร้างขึ้นตามแนวคิดทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนของแบนดูรา โดยการสนับสนุนให้มารดาวัยรุ่นกลุ่มทดลองได้ฝึกปฏิบัติการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาตั้งแต่ในระยะตั้งครรภ์ 28 สัปดาห์ และได้รับการฝึกอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้มารดามีความมั่นใจสามารถปฏิบัติพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาได้อย่างเหมาะสม เมื่อมีปัญหาหรืออุปสรรคก็สามารถแก้ไขได้¹⁴ การสอนและให้คำแนะนำในระยะเวลาดังกล่าวเหมาะสมกับพัฒนาการของมารดา ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังเป็นเรื่องที่ตรงกับความต้องการของมารดา จึงเป็นแรงกระตุ้นทำให้มีการรับรู้ที่ดี มีความมั่นใจในสมรรถนะของตนเองมากขึ้น นำไปสู่การปฏิบัติพฤติกรรมการให้นมมารดาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม⁹⁻¹⁰ การที่มารดาวัยรุ่นได้รับประสบการณ์จากการสังเกตความสำเร็จในการปฏิบัติกิจกรรมของผู้อื่นผ่านตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ ผ่านสื่อที่เป็นคู่มือในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาสามารถส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนให้เพิ่มขึ้นได้ เนื่องจากตัวแบบสัญลักษณ์ที่กลุ่มทดลองได้เห็น เป็นตัวแบบที่มีสัญลักษณ์คล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง คือ เป็นมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก ไม่เคยมีประสบการณ์ในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดามาก่อนซึ่งได้แสดงถึงการพัฒนาความมั่นใจในความสามารถของตัวตนเองในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาให้ประสบความสำเร็จและมีความตั้งใจในการที่จะเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา จนสามารถปฏิบัติพฤติกรรมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

นอกจากนี้การอธิบายประกอบตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ ผิดทักษะในแต่ละท่าของการให้นมมารดา มีส่วนช่วยให้กลุ่มทดลองเกิดความเข้าใจในขั้นตอนต่างๆ มากขึ้น และการให้คู่มือการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดากลับไปทบทวนช่วยให้กลุ่มทดลองสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องและจดจำได้มากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ วิลาวลัย บุญเดช, ประทุมมา ฤทธิ์โพธิ์, และ ชมนาด วรรณพรศิริ¹⁵ พบว่ามารดาวัยรุ่นในกลุ่มที่ได้รับความรู้โดยการอภิปรายกลุ่มและได้รับคู่มือการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดามีการปฏิบัติในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาภายหลังคลอด 1, 2, 4, 6 และ 12 สัปดาห์สูงกว่ามารดาที่ไม่ได้รับการดูแลตามปกติและไม่ได้รับคู่มือการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา

ข้อจำกัดของงานวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้มีข้อมูลที่มีค่าผิดปกติ (Outlier) ซึ่งจากการตรวจสอบผู้วิจัยสามารถพิสูจน์ได้ว่าค่าผิดปกตินี้เกิดจากความผิดปกติจากการตอบคำถามของกลุ่มตัวอย่างจริง ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะขจัดข้อมูลออก จึงควรจะมีการเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่างเพื่อป้องกันการสูญเสียกลุ่มตัวอย่าง ประมาณ 20 %

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าโปรแกรมการส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาจะช่วยให้วัยรุ่นมีพฤติกรรมในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาได้อย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรมีการประยุกต์ใช้โปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา ตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์และมีการช่วยเหลือแก้ไข และกระตุ้นเตือนในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาเป็นระยะๆ ส่งผลให้ระยะเวลาในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาที่ยาวนานขึ้น

2. ควรมีการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างที่กว้างขึ้น รวมทั้งขยายระยะเวลาในการติดตามการรับรู้สมรรถนะแห่งตนและพฤติกรรมในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา ให้นานขึ้นจนถึงระยะ 6 เดือนหลังคลอด เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการส่งเสริมการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาเพียงอย่างเดียวจนถึง 6 เดือน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณโรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยและให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล ขอขอบคุณอาสาสมัครทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ สละเวลาเข้าร่วมการวิจัย

References

1. Victora CG, Bahl R, Barros AJD, Franca GVA, Horton S, Krasevec J, et al. Breastfeeding in the 21st century: epidemiology, mechanisms, and lifelong effect. Lancet 2016; 387: 475- 90. doi: 10. 1016/ S0140-6736(15)01024-7.
2. UNICEF Thailand. Multiple indicator cluster survey of children and women in Thailand 2015- 2016. Bangkok: UNICEF Office for Thailand; 2016. [cited 2021 Oct 15]; Available from:

https://www.unicef.org/thailand/sites/unicef.org.thailand/files/2018-06/Thailand_MICS_Full_Report_EN_0.pdf

[2-3.](#) Thailand National Statistical Office, & United Nations Children's Fund. Thailand multiple indicator cluster survey 2012. Bangkok: National Statistical Office; 2013. [cited 2021 Jan 4] ; Available from: http://web.nso.go.th/en/survey/monitoring/data/monitoring_full_report_2012.pdf

[3-4.](#) Kanhadilok S. Breastfeeding influencing factors in Thai adolescent mothers. [Doctoral Dissertation] . Virginia Commonwealth University; 2013. [cited 2021 Jan 4] ; <https://scholarscompass.vcu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1522&context=etd>

[4-5.](#) Suwannobol N, Wacharasin C, Deoisres, W. The problems and needs of breastfeeding promotion among adolescent mothers: A base study of Dankhunthot hospital. Journal of Nursing and Health Care. 2015; 33 (4):200-10. (in Thai)

[5-6.](#) Khakhong S, Nirattharadorn M. The effects of promoting self- efficacy program on breast feeding behavior among adolescent mothers in community. Journal of Public Health. 2017; 47(1): 31-43. (in Thai)

[6-7.](#) Ngoenthong P, Kantaruksa K, Chaloumsuk N. Education provision on breastfeeding among adolescent mothers: A systematic review. Nursing Journal. 2015; 42(Supplement): 57-68. (in Thai)

[7-8.](#) Plaichum S, Tongswas T, Somboon L. Factors related to breastfeeding duration among adolescent mothers. Nursing Journal. 2012; 39(2): 79-86. (in Thai)

[9.](#) Promjumpa S. Effects of a perceived self- efficacy promoting program on breastfeeding behavior among adolescent mothers. (Thesis; Community nurse practitioner nursing program). Faculty of Nursing, Thammasat University, Pathumthani :2008. (in Thai)

[10.](#) Butchan P, Chamusri S, Singhala K. Effects of breastfeeding promoting program on family members self- efficacy and breastfeeding promotion behavior in community. Journal of Nursing and Health Care. 2016; 34(4): 97-105. (in Thai)

[8-11.](#) Bandura A. Self- efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. Psychological Reviews. 1977; 84(2) . doi. org/ 10. 1037/ 0033-295X.84.2.191

[9-12.](#) Srisatidnarakul B. Effect size, power analysis sample size

calculation by using G* Power.
Bangkok: Chulalongkorn university
printing. 2020. (in Thai)

~~40:~~13. Rujirapong S,
Sirisatayawong P. Effect of self -
efficacy monitoring and promoting
program through facebook on
success in 12 weeks exclusive
breastfeeding among working
mothers. Journal of Nursing, Public
Health, and Education. 2019: 20(2):
69-80. (in Thai)

~~41:~~14. Ratisunthorn J. Effects of
empowerment program on
breastfeeding behavior and duration
of exclusive breastfeeding among
adolescent mothers. Kuakarun
Journal of Nursing. 2015: 21(2), 139-
154. (in Thai)

~~42:~~15. Bundach W, Rithpho P,
Wannapornsiri C. Effects of using the
perceived self- efficacy program on
breast feeding among teenage
pregnancy. Journal of nursing and
health sciences. 2014:
8(Supplement): 65-79. (in Thai)